

ОРХОН АЙМГИЙН УЛСЫН БҮРТГЭЛ,
СТАТИСТИКИЙН ГАЗРЫН СТАТИСТИКИЙН
ХЭЛТЭС

АЙМГИЙН ХӨДӨӨ АЖ АХУЙ

2016 он

1.Танилцуулга, судалгаанû çí ðèèãí

2. Аãóóëãà:

1-ð áçëýã Ì àèòàé °ðð, ì àè÷ãûí òí î , òýäí èé ñí , è àðóéí ççççëýèòççä

1.1 Ì àèòàé °ðð, ì àè÷ãûí òí î , ì àè÷éí °ððèéí òí î í û °ð÷è° èò

1.2 Ì àè÷ãûí í àñí û áçðýëäýðççí

1.3 Ì àè÷ãûí ñí , è àðóéí ççççëýèòççä

2-ð áçëýã Ì àëын òí î , áçòýö

2.1 Ì àèûí òí î

2.2 Óóâèéí ì àèûí òí î

2.3 Öýýèòýã÷ ì àè

2.4 Ò è áí éæèò

2.5 Ò ì ì àèûí ççé áóñ òí ðí ääí è

2.6 Ì àèûí öýýè òäýèò, ñóääèðàèò

2.7 Öýýèòýã÷, öýýèòççëýã÷ ì àèûí òí òèðí î

3-ð áçëýã Ì àèûí áýè÷ýð, öýæýèèéí òçðýèöýý, òáí ääí æ

3.1 Áýè÷ýðèéí òçðýèöýý

3.2 Ì àèûí öýæýèèéí çéääáýðëýèò, òáí ääí æ

3.3 Ì àèûí òàø àà, òóääãóñ öýæéí òí î

4-ð áçëýã Öýæýáýð àì üòää

5-ð áçëýã Æàçàð òàðèèèáí æéí çéääáýðëýè

3. Нэр томъёоны тайлбар

4. Äçãí ýèò

5.Ñóääèääáí û òáí ðàð òçðýý

6.Ì ýäýýèèéí ýð ççñáýð

Нóäàëãààí û çî ðèëã :

Аймгийн эдийн засагт Хөдөө аж ахуйн салбарын эзлэх байр суурь, цаашдын хандлагыг тодорхойлоход судалгааны зорилго оршино.

Нóäàëãààí û àãóóëã:

Судалгааг Хөдөө аж ахуйн 2 дэд салбараар хийж, дэд салбар бүрт өнөөгийн байдлыг судалж, өсөлт өөрчлөлт, хувь хэмжээг тодорхойлохыг зорив.

Энэ зорилгоор мæë àæ àðóéí ñæáàððûí èðýýäçéí ð° æëë, ì àë÷äûí àì üæðãààí û òàëààð áí äëíã, ì àëûí òíííû °ñ°èò °ð÷è°èò, áçòýò, ì àëûí ð°èè°èò, çðæëëéí áàéääæ, ççé áóñ òí ðí ääí è, ñóààéðàèò õýýë ðàýèò, áýë÷ýýðèéí äààö òçðýëöýý, òýæýáýð àì üàä, õýýèòýã, õýýèòççýýã, òççí èé òí ðèðíí áí èí í ì àëòàé °ð, ì àë÷äûí íèéã èéí áàéääæ, ì àëûí òíííû °ñ°èò áóóðàèòàí ä í°è°èñ°í ççççýýèòççæèã òí äí ðí èéí ð, газар тариалангийн салбарын хувьд тариалалт, ургац хураалт, 1га-гийн ургацыг өмнөх онтой харьцуулан судалж, гадны аймагт тариалсан талбай болон ургацын хэмжээг тооцож, аймгийн дүнд эзлэх хувь хэмжээг тогтоов.

1-р бүлэг: Малтай өрх, малчдын тоо, тэдний соёл ахуйн үзүүлэлтүүд

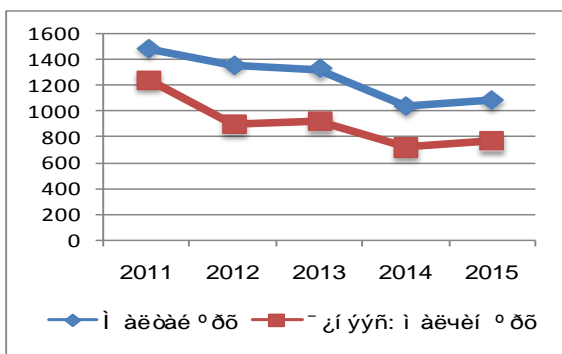
2015-ийн 1081 өрхөөсөө 765 нь малтай өрх, 1364 малчид ажиллаж байна. Малтай өрх өмнөх оноос 42-оор, өрхөөсөө 48-аар, малчдын тоо 74-өөр өсчээ.

1-1. Өрх, малчдын тоо, насны бүтэц

хүснэгт-1

	Хэмжих нэгж	2014	2015	2015/2014	
				Хувь	Зөрүү
Малтай өрх	тоо	1039	1081	104.0	42
Үүнээс: малчин өрх	тоо	717	765	106.7	48
Малчдын тоо	тоо	1290	1364	105.7	74
Үүнээс: 16-34 насны	хүн	263	267	101.5	4
35 ба 60 нас хүртэл	хүн	783	858	109.6	75
Тэтгэвэрийн насны	хүн	244	239	98.0	-5
Нийт малчдаас эмэгтэй	хүн	608	640	105.3	32
Насны бүтэц %	%	100.0	100.0	100.0	0
Үүнээс: 16-34 насны	%	20.4	19.6	96.0	-1
35 ба 60 нас хүртэл	%	60.7	62.9	103.6	2
Тэтгэвэрийн насны	%	18.9	17.5	92.6	-1
Нэг малчин өрхөд ногдох малын тоо*		172	157	91.1	-15

Зураг 1. Өрхийн тоон өөрчлөлт

Аймгийн хэмжээний нийт өрхийн 4.2 хувь нь малтай өрх бөгөөд энэ нь 2014 оноос 0.2 пунктээр нэмэгдсэн байна. Малчдын 46.9 хувь нь эмэгтэйчүүд ба нийт малчдын 19.6 хувь нь 16-34 насны, 62.9 хувь нь 35-60 насны, 17.5 хувь нь тэтгэвэрийн насны хүмүүс байна.

1-2. Малчдын тоо, насны бүтэц

Хүснэгт-2.

	2014		2015	
	Тоо	Хувь	Тоо	Хувь
Малтай өрх	717	100.0	765	100.0
Малчдын тоо	605	84.4	723	94.5
16-34 насны	232	32.4	331	43.3
35 ба 60 нас хүртэл	230	32.1	243	31.8
Тэтгэвэрийн насны	29	4.0	55	7.2

2015 оны тооллогоор бүх малчин өрх цахилгааны эх үүсвэртэй бол 94.5 хувь нь телевизортой, 43.3 хувь нь автомашинтай, 31.8 хувь нь мотоциклтой, 7.2 хувь нь трактортой байна. 2014 оныхоос мотоциклтой өрхийн тоо 5.6 хувиар, телевизортой өрхийн тоо 19.5 хувиар, авто машинтай өрхийн тоо 42.7 хувиар, трактортой өрхийн тоо 89.6 хувиар их, цахилгааны эх үүсвэртэй өрхийн тоо мөн үеийн түвшинд байна.

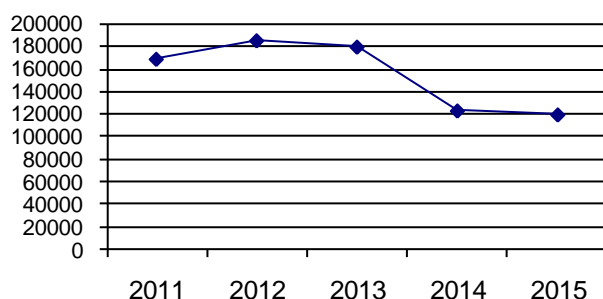
2-д агауаа à àèùí ò ì í , áàòýö

2-1. Í èèò ì àèùí ò ì í ù ° ñ è ò ° ò ð-è ° è ò

хүснэгт-3

	2014	2015	2015/2014	
			Õóâü	Ç° ðìì
Ûüí ýý	61	21	34.4	-40
Àãóó	9127	9127	100.0	0
ˆ òýð	18177	19188	105.6	1011
Õí í ü	51233	48110	93.9	-3123
ßì àà	44604	43304	97.1	-1300
Àáí	123202	119750	97.2	-3452

Зураг 2. Нийт малын тоо

2015 онд өмнөх оноос нийт малын тоо 2.8 хувиар буюу 3.4 мянган толгойгоор буурсанаас хонь 3.1 мянган толгойгоор, ямаа 1.3 мянган толгойгоор, үхэр 1.0 мянган толгойгоор, тэмээ 40 толгойгоор буурсан байна. Харин адууны тоо толгой өмнөх оны түвшинд байна. Нийт малын

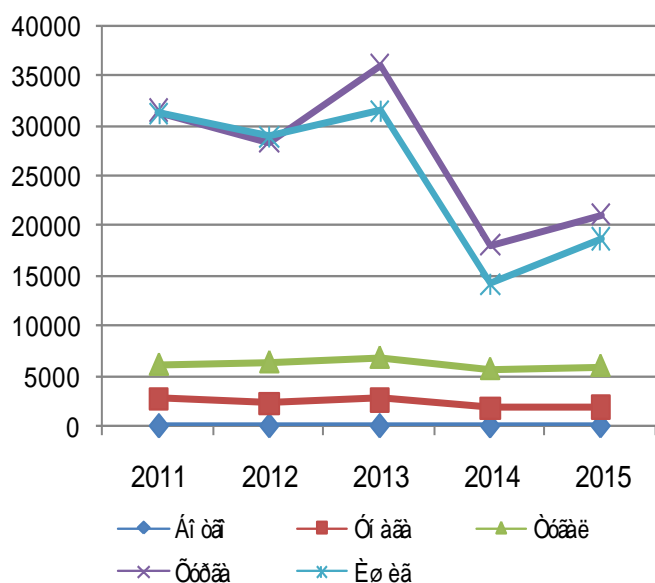
0.02 хувийг тэмээ, 7.6 хувийг адуу, 16.0 хувийг үхэр, 36.2 хувийг ямаа, 40.2 хувийг хонь эзэлж байна.

2.2 Маèù í ò ì í ù ° ñ è ò áóóðàèòòàí ä í ° è ° è ñ° í ààààèðñàí òýýèòýã-

хүснэгт-4

	Õэмжих нэгж	2014	2015	2015/2014	
				Õóâü	Ç° ðìì
Áí èãóóèñàí ò è	òì è	40076	48073	120.0	7997
100 ýóýñ àí èãóóèñàí ò è	òì è	71	88	123.9	17
Õí í àèùí çè è áóñ òí ðí ääí è	òì è	631	827	131.1	196
Õýýèòýã- ì àèùí ò ì í	òì è	54853	55207	100.6	354
Õýýè òàýñàí òýýèòýã-	òì è	598	834	139.5	236
Ñóààèðñàí òýýèòýã-	òì è	3078	5667	184.1	2589

Зураг 3. Төл бойжилт

2015 оны байдлаар 48073 төл бойжуулсан нь өмнөх оноос 20.0 хувиар буюу 7997 төлөөр, малын зүй бус хорогдол 31.1 хувиар буюу 0.2 мянган толгойгоор, том хээл хаясан хээлтэгч 39.5 хувиар буюу 0.2 мянган толгойгоор, сувайрсан хээлтэгч 84.1 хувиар буюу 2.6 мянган толгойгоор, хээлтэгч мал 0.6 хувиар буюу 0.3 мянган толгойгоор, 100 эхээс бойжуулсан төл нь 23.9

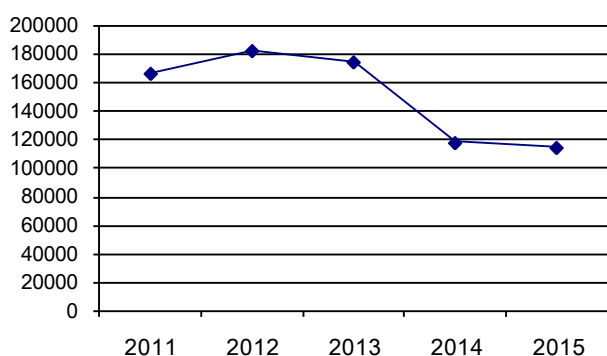
хувиар буюу 17 төлөөр өсчээ.

2.3 Өсөөгөй илээдэг өдөө, илээдэг ил

Хүснэгт 5

	Илээдэг өдөөгөй ил	Аймаг	Хүний үйлдвэр					Малтай нэг өрхөд ногдож буй малын тоо
			Өдөр үү	Аажоо	Цэвэр	Өй ил	Үйлдвэр	
2014	1039	118227	61	8839	17723	47904	43700	114
2015	1081	114876	21	8805	18780	44870	42400	106
Нийт малд эзлэх хувь		95.9	100.0	96.5	97.9	93.3	97.9	-

Зураг 4. Хувийн малын тоо

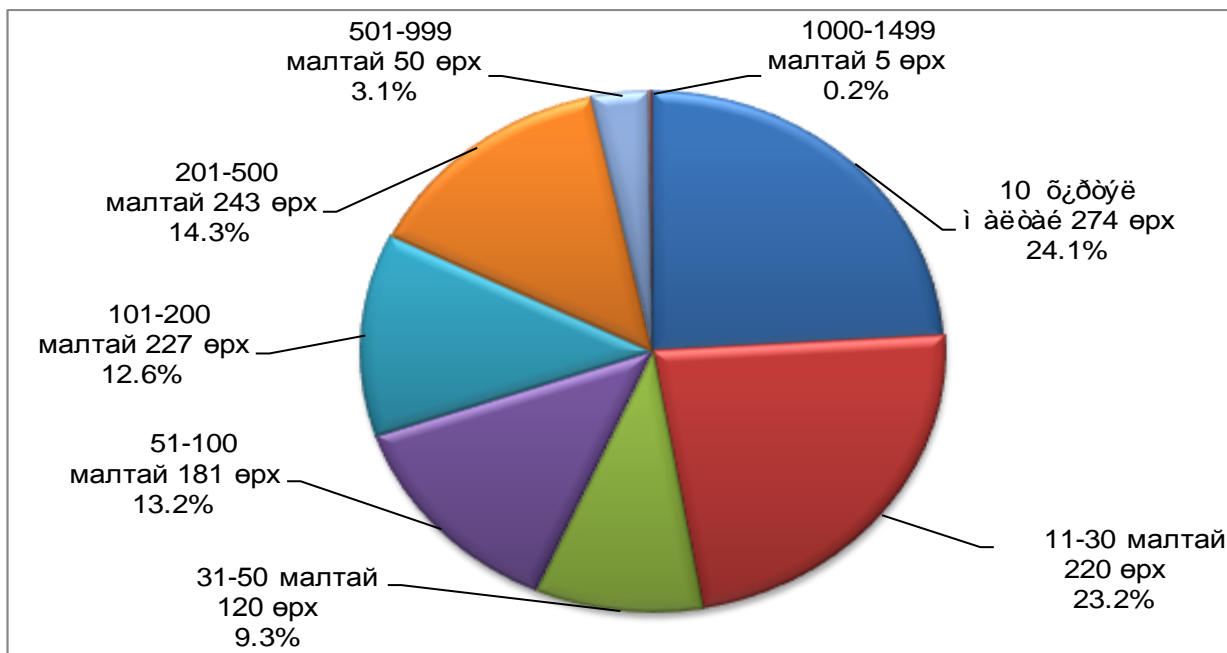
2015 онд иргэдийн хувийн малын тоо 114.8 мянган толгойд хүрч нийт мал сүргийн 95.9 хувийг эзэлж байна. Малтай нэг өрхийн дундаж малын тоо 106 ба өмнөх оноос 8 толгойгоор багасчээ. Бүлэглэлтийн хувьд 101-200 малтай нэг өрхөд

дундажаар 140 толгой, 201-500 малтай нэг өрхөд 322 толгой, 501-999 малтай нэг өрхөд 655 толгой мал ногдож байна.

Хувийн малын тоо толгой өмнөх оноос 2.8 хувиар буюу 3.3 мянган толгойгоор буурсанаас тэмээ 65.6 хувиар буюу 40 толгойгоор, адуу 0.4 хувиар буюу 34

толгойгоор, хонь 6.3 хувиар буюу 3.0 мянган толгойгоор, ямаа 3.0 хувиар буюу 1.3 мянган толгойгоор буурсан бол үхэр 6.0 хувиар 1.1 мянган толгойгоор өсчээ.

Зураг 5. 2015 оны малтай өрх / малын тооны бүлгээр/

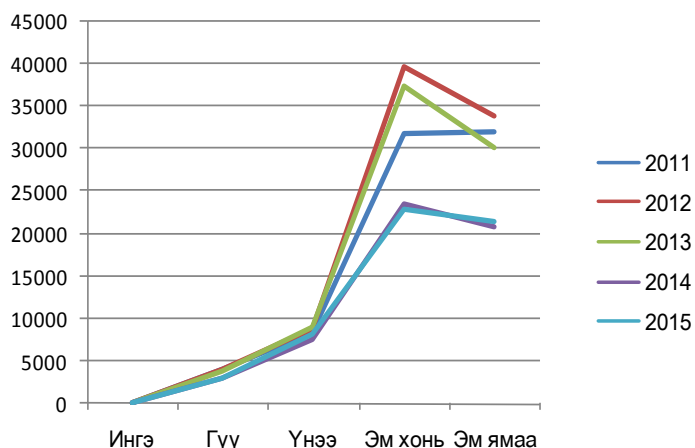
Малтай өрхийн 24.1 хувь нь 10 хүртэлх тооны малтай өрх, 23.2 хувь нь 11-30 хүртэлх тооны малтай өрх, 25.8 хувь нь 51-200 хүртэлх тооны малтай өрх байгаа нь бусдаасаа өндөр байна. 2014 оныхоос 201-500 хүртэл малтай өрхийн тоо 3.1 мянгаар, 101-200 хүртэл малтай өрх 4.6 мянгаар, 31-50 хүртэл малтай өрхийн тоо 1.1 мянгаар багасч, 501-999 хүртэл малтай өрхийн тоо 0.7 мянгаар, 51-100 хүртэл малтай өрхийн тоо 1.4 мянгаар, 1000-1499 хүртэл малтай өрхийн тоо 0.5 мянгаар, 11-30 малтай өрхийн тоо 1.3 мянгаар, 10 хүртэл малтай өрхийн тоо 7-оор өссөн байна.

2.5 Хээлтэгч мал

хүснэгт 6

	2014	2015	2015/2014	
			%	᠙᠐᠔᠘᠘
ᠠᠨᠢ	54853	55394	101.0	541
ᠡᠢᠠᠶ	26	7	26.9	-19
ᠠᠭᠢ	2957	2979	100.7	22
ᠨᠢᠶᠠ	7569	8070	106.6	501
ᠶᠢᠣᠶᠢᠭᠢ	23547	22868	97.1	-679
ᠶᠢᠶᠢᠠᠠ	20754	21470	103.4	716

Зураг 6. Хээлтэгч мал

2015 онд 55.4 мянган хээлтэгч мал тоологдсон нь өмнөх оныхоос 1.0 хувиар буюу 0.5 мянган толгойгоор өссөний дотор гүү 0.7 хувиар буюу 22 толгойгоор, эм хонь 6.6 хувиар буюу 0.5 мянган толгойгоор өсч, ингэ 73.1 хувиар буюу 19 толгойгоор, эм ямаа 2.9 хувиар

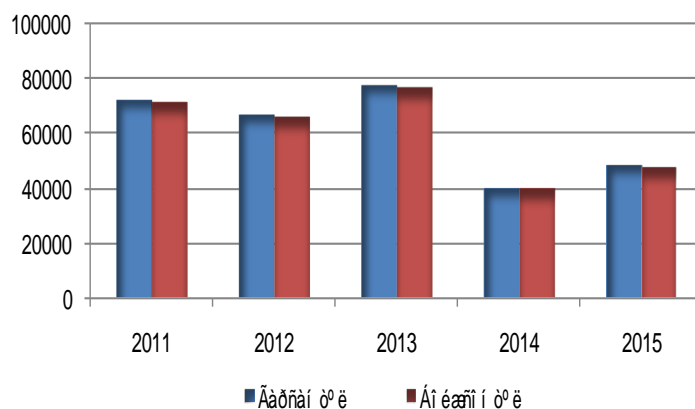
буюу 0.7 мянган толгойгоор буурчээ. Нийт малын 46.3 хувь нь хээлтэгч мал байгаагийн 0.01 хувь нь ингэ, 2.5 хувь нь гүү, 6.7 хувь нь үнээ, 19.1 хувь нь эм хонь, 17.9 хувь нь эм ямаа байна.

2.6 Төл бойжилт.

Хүснэгт-7

	2014	2015					
		Áġää	Ái oā	Ói aāa	Òóāāē	Õóōāā	Èè eā
Ääðñáí ò°ë	40575	48898	18	2061	6082	21499	19238
Ái éæñi í ò°ë	40076	48073	18	2024	6029	21179	18823
Ái éæèòüí òóäü	98.8	98.3	100.0	98.2	99.1	98.5	97.8

Зураг 7. Төл мал

2015 онд гарсан төлийн 98.3 хувийг буюу 48.1 мянган толгой төл бойжуулжээ. Бойжуулсан төлийн тоо 2014 оныхоос 7.9 мянган толгойгоор их, төл бойжилтын хувь 0.5 пунктээр бага байна. Гарсан ботгоны 100.0 хувь, унаганы 98.2 хувь, тугалын 99.1 хувь,

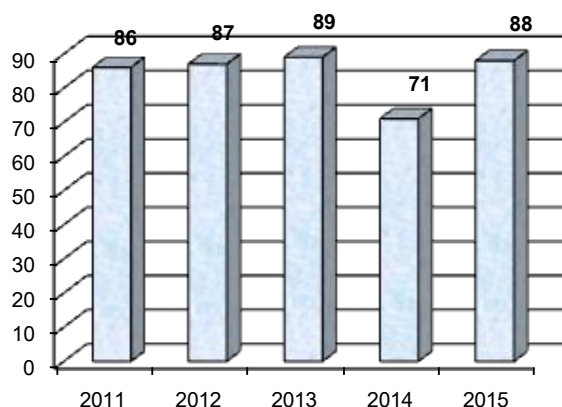
хурганы 98.5 хувь, ишигний 97.8 хувийг бойжуулав.

2.7 100 эхээс бойжуулсан төл

Хүснэгт-8

	2014	2015	зөрүү
Áí òā	23	69	46
Óí àää	64	68	4
Óóääë	74	80	6
Õóðää	73	90	17
Èø èā	68	91	23
Аéí äëéí ä¿í	71	88	17

Зураг 8. 100 эхээс бойжуулсан төл

2015 онд аймгийн дунджаар 100 эхээс 88 төл бойжуулсан нь өмнөх оныхоос 17 төлөөр их байна. Үүнээс ботго 46, ишиг 23, хурга 17, тугал 6, унага 4 төлөөр их бойжуулжээ.

2.8 Өí ì ì àëù í ç¿é áóñ òí ðí ääí è

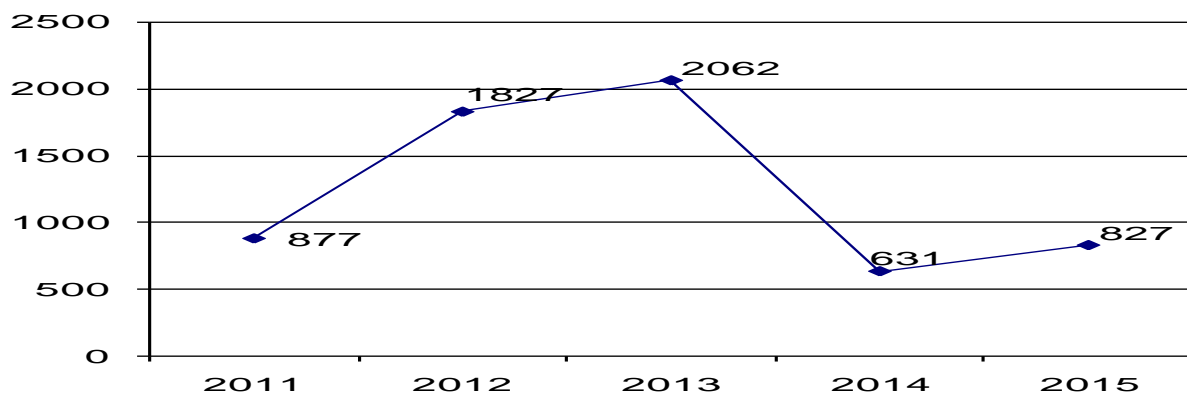
Хүснэгт-9

	2014		2015		2015/2014 =%
	Хорогдсон малын тоо	Í í ú ýóí èé ì àëä ýçëýð ðóáü	Хорогдсон малын òí í	Í í ú ýóí èé ì àëä ýçëýð ðóáü	
Á¿ää	631	0.5	827	0.7	131.1
Òýì ýý	1	1.0	0	0	0.0
Ääóó	77	0.8	74	0.8	96.1
ˆ õýð	109	0.6	208	1.1	190.8
Õí í ü	241	0.4	258	0.5	107.1
ßì àà	203	0.4	287	0.9	141.4

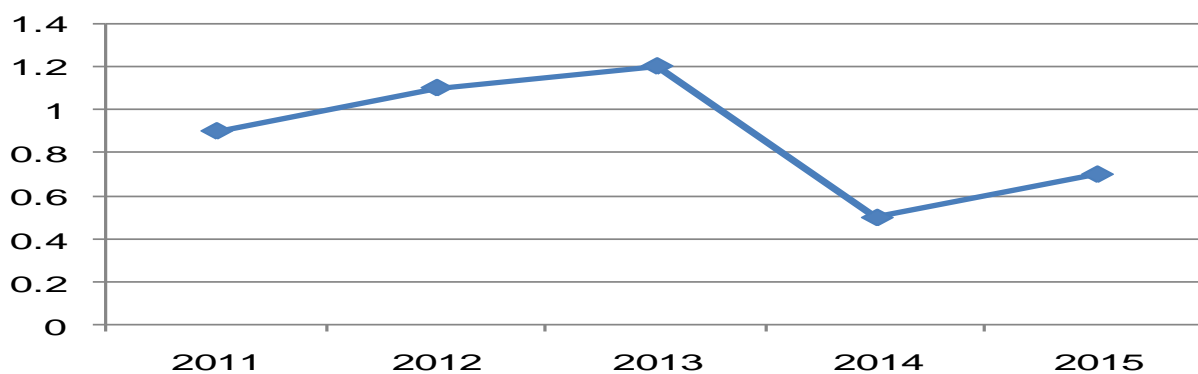
Оны эхний малын 99.3 хувь нь онд орж, мал онд оролт өмнөх оноос 0.2 пунктээр бага байна. 827 толгой том малын зүй бус хорогдож, өмнөх оноос 31.1

хувиар нэмэгджээ. Нийт хорогдсон малын ихэнх нь буюу 65.9 хувь нь бог мал үүний дотроо ямааны хорогдол их байна.

Зураг 9. Том малын зүй бус хорогдол

Зураг 10. Оны эхний малд эзлэх хувь

2.9 Хээлтэгч, хээлтүүлэгч малын тохироо

а). Хээлтүүлэгч малын тоо

Хүснэгт-10

	ᠠᠵᠢᠭᠠᠭ		ᠰᠢ ᠶᠤᠨᠰᠡᠢ ᠶᠤᠳᠦ ᠳᠠᠠᠭᠠᠨᠠᠢ	
	2014	2015	2014	2015
ᠠᠨᠢ	1347	1091	33	7
ᠠᠶᠢᠨ	4	1	1	0
ᠠᠴᠣᠳᠠᠭᠠᠭ	341	350	14	3
ᠠᠶᠢᠨ	213	216	10	4
ᠣᠳᠦ	415	279	7	0
ᠣᠳᠢ ᠠ	374	245	1	0

2015 онд 1091 хээлтүүлэгч мал тоологдож, 2014 оныхоос 19.0 хувиар буюу 256 толгойгоор буурсан байна.

	Àéí æéí ä¿í	244	147	97	106	73	20	4	7	45	279.8	0	0
2015	Áàÿí .a í ä° ð	125	89	36	45	38	8	0	1	43	270.2	0	0
	Æàðääèái ò	114	54	60	60	41	13	0	2	2	9.6	0	0
	Àéí æéí ä¿í	239	143	96	105	79	21	0	3	45	279.8	0	0
2015/2014=%		98.4	97.3	99.0	99.1	108.2	105.0	0.0	42.9	100.0	100.0	0.0	0.0

Аймгийн хэмжээнд бэлэн байгаа нийт худгийн тоо 239 болж, өмнөх оноос 5-аар багасчээ. Нийт худгийн 79 нь буюу 33.1 хувь нь бэлчээрт байршдаг, ашиглагддаггүй 21 худаг байна. 2015 онд 3 худгийг сэргээн засварлажээ. 279.8 куб.метр багтаамжтай 45 усан сан байна.

5-д á¿ëÿ:Ààçàð òàðèàèái æéí ¿éëäüðëÿèийн

Жилийн дунджаар х⁰ ä⁰ àæ àðóéí í èèò ¿éëäüðëÿèийн 40.2 хувийг газар тариалангийн салбар эзэлдэг ба газар тариалан эрхлэлтийн 49.1 хувийг гадны аймгийн нутаг дэвсгэрт явуулж байна. Үүнээс 11 ААН, 44 иргэн Булган аймгийн Бугат, Хутаг-Өндөр, Хангал суманд, Сэлэнгэ аймгийн Баруунбүрэн суманд тариалалт хийж, нийт үр тарианы 54.2 хувь буюу 2160.4 тн, төмсний 17.2 хувь буюу 469.3 тн, хүнсний ногооны 13.6 хувь буюу 370.1 тн-ыг эдгээр аймгийн нутаг дэвсгэрт тариалж ургац авсан байна.

Хүнсний ногооны 36.1 хувь байцаа, 30.4 хувь манжин, 27.5 хувь лууван, 3.6 хувь сонгино, 1.9 хувь өргөст хэмх, 0.1 хувь улаан лооль, 0.4 хувийг бусад нарийн ногоо эзэлж байна.

Тàðèàèñái òàèáàéí òÿì æÿÿ2014 î í ыхòì é òàðüòóóèàòàä ¿ð òàðèàны талбай 12.2 òáàèàð өсч, ò°ì ñний талбай 23.0 òáàèàð, ò¿í ñí èé í î ã î ны талбай 6.6 òáàèàð, ургацын хувьд ¿ð òàðèà 6916.7 тн-оор, х¿í ñí èé í î ã î 1732.8 òì -оор, ò°ì ñ 686.2 тн-î ð буурсан áàéí à.

Тариалсан талбайн хэмжээ, га

		Хүснэгт 19	
		2014	2015
Тариалалт эрхэлсэн өрхийн тоо		954	665
Нийт тариалсан талбай		4532.6	4693.9
Үүнээс:	Үр тариа	3578.1	4014.5
	Төмс	332.5	255.9
	Хүнсний ногоо	279.4	261.0
	Техникийн ургамал /рапс/	158.0	45.0

Жимс, жимсгэнэ	19.7	1.5

Нийт тариалсан талбайн 85.5 хувь буюу 4.9 мянган га тайлбайд үр тариа, 5.4 хувь буюу 255.9 га талбайд төмс, 5.6 хувь буюу 261.0 га талбайд хүнсний ногоо, 1.0 хувь буюу 45.0 га талбайд техникийн ургамал, 0.03 хувь буюу 1.5 га талбайд жимс жимсгэнэ тариалсан нь өмнөх оныхоос нийт тариалсан талбай 3.6 хувь буюу 161.3 га-гаар нэмэгдсэн байна.

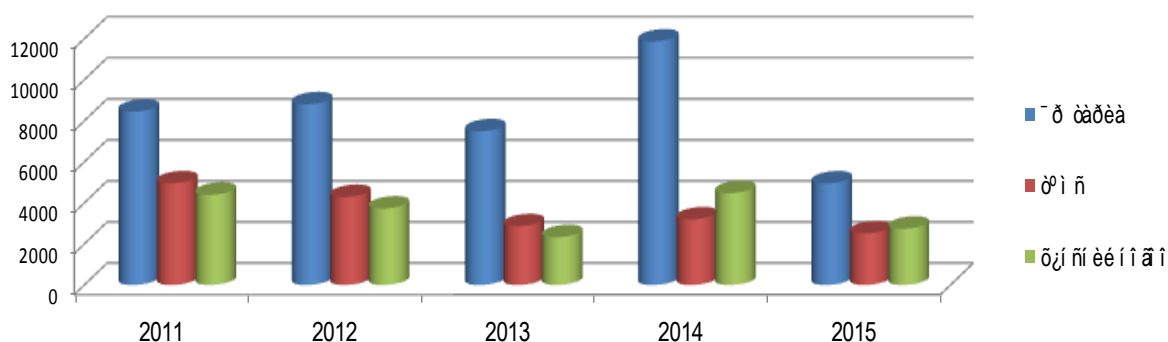
Хураасан ургац, тонн

Хүснэгт 20

		2014	2015
Хураасан ургац		15474.3	10209.1
Үүнээс:	Үр тариа	11867.1	4950.4
	Төмс	3199.8	2513.6
	Хүнсний ногоо	4477.9	2745.1
	Техникийн ургамал /рапс/	115.0	0

2015 онд нийт 10.2 мян.т ургац хурааж авсанаас 4.9 мян.т үр тариа, 2.5 мян.т төмс, 2.7 мян.т хүнсний ногоо хураан авсан байна. Өмнөх оныхоос үр тариа 6916.7 мян.т буюу 58.3 хувиар, хүнсний ногоо 1.7 мян.т буюу 38.7 хувиар, төмс 686.2 тн буюу 21.4 хувиар буурчээ.

Зураг12. Хураан авсан ургац

1 АА-ЭЭИ ОДААӨ

Огноо үзэм.21

	Огноо үзэм	Огноо үзэм		Идэвхтэй үзэм	
		2014	2015	2014	2015
Үр тариа	Огноо үзэм	16.5	5.5	33.2	14.2
Төмс	Огноо үзэм	122.3	127.5	96.2	100.6
Хүнсний ногоо	Огноо үзэм	120.9	94.5	160.3	112.9

Нэг га-гаас дунджаар 2015 онд 14.2 цн үр тариа, 100.6 цн төмс, 112.9 цн хүнсний ногоо хураан авсан бөгөөд нэг га-гаас авсан ургац өмнөх оныхоос хүнсний ногооных 47.4 цн, үр тарианых 19.0 цн-ээр багасч, төмснийх 4.4 цн-ээр нэмэгджээ.

2015 î í ä 1 ã-ààñ õóðààí àâñàí çð òàðèà óëñóí äóí äæààñ 8.7 öí -ýýð, хүнсний ногоо 18.4 цн-ээр èõ, òàðèí ò°ì ñ 26.9 öí -ýýð áààæ ààéí à.

Í ýð ò î ï ù, î í û ò î â ÷ ò à è è á à ð, ò î ã ï ð ï é é í è ò :

Ì à è ò à è ° ð ð. Ì à è ÷ è í ° ð ð ° ñ ã à ï à ì à è ù ã à ð ó é à ì ü ä ð à è ä ä ä ä ò ó ñ è à ð ÷ à ï à ð ù í ÷ ÷ ð ý ã ö ý é ° ñ ã í ÷ ð æ ÷ ÷ è ä ý ã ° ð ð.

Ì à è ÷ è í ° ð ð. Аггүүдэд 4 өгөгдөлийг өгөхдөө ì à è à à ì à è è à æ ì à è ù í à ø è ä ø è ì í ü ò ý à ï è è à ì æ ð ã à ï ù ý ð ÷ ÷ ñ á ý ð á ï è æ á à è ã à ° ð ð.

Ì à è ÷ è ä. Малчин өрхийн 16 аа ò ÷ ÷ í ý ñ ä ý ý ø í à ñ í ù гишүүд

Ì à ñ ã è ö ñ ý í ì à è. Ì à è ù í ð ð ° è á ÷ ð ä ý ý ð ñ ÷ ÷ è è í 2 í à ñ í ù ì à è ù ä ð à ì ð ó ó é í à.

Ò ý ì ý ý -4 í à ñ ò à é, 5 аа ò ÷ ÷ í ý ñ ä ý ý ø í à ñ ò à é

À ä ó ó -3 í à ñ ò à é, 4 аа ò ÷ ÷ í ý ñ ä ý ý ø í à ñ ò à é

~ ö ý ð -2 í à ñ ò à é, 3 аа ò ÷ ÷ í ý ñ ä ý ý ø í à ñ ò à é

Хонь -ò ó ð à é í æ è è é í ð ° è ì à è à à ñ á ó ñ à ä í à ñ í ù ì à è

Ямаа -ò ó ð à é í æ è è é í ð ° è ì à è à à ñ á ó ñ à ä í à ñ í ù ì à è

à ñ ä ° ð í à ñ í ù ì à è.

Ò ý ì ý ý -а í ã ð ñ ° í æ è è é í ð ° è, 2, 3 í à ñ ò à é

À ä ó ó -а í ã ð ñ ° í æ è è é í ð ° è, 2 í à ñ ò à é

~ ö ý ð -а í ã ð ñ ° í æ è è é í ð ° è

Ò ° è ì à è. Ó ó ð à é í æ è ð гарсан төл.

Á ý è ý í ö ý è ö ý ã ÷. Ì à è ù í ð ð ° è á ÷ ð дээр í à ñ гүйцсэн ý ì ì à è ù ä ð à ì ð ó ó é í à.

Ì à è ù í ò î í, ò î è ã é í ° ñ ° è ò. Í í ù ý ö ñ è é í ì à è à à ñ í í ù ý ó í è é ì à è ù ä ð à ñ ч, малын тооны өөрчлөлтийг тоогоор илэрхийлнэ. Оí ù ý ö ñ è é í ì à è ù í ò î í ä ý ó í è é ì à è ù í ò î í í ä ð à ð ü ö ó ó è ан 100-гаар үржүүлж, өсөлт, бууралтыг хувиар илэрхийлнэ. Малын өсөлтийн орлого тал нь төл бойжилт, зарлага тал нь хэрэглээний зарлага, том малын зүй бус хорогдол байна.

Ò ° è è ° è ò è é í ó ó ä ü. Ò ° è è ° ñ ° í ö ý è ö ý ã ÷ è é í ò î í ä í í ù ý ó í è é ö ý è ö ý ã ÷ è é í ò î í í ä ð à ð ü ö ó ó è ан 100-гаар үржүүлнэ.

Á í é æ è ö ù í ó ó ä ü. Á í é æ ñ í í ð ° è è é í ò î í ä í è è ð æ ð ñ à í ð ° è è é í ò î í í ä ð à ð ü ö ó ó è ан 100-гаар үржүүлнэ.

100 ý ö ý ñ á í é æ ó ó è ñ à í ð ° è. Á í é æ ó ó è ñ à í ð ° è è é í ò î í ä í í ù ý ó í è é ö ý è ö ý ã ÷ ì à è ù í ò î í í ä ð à ð ü ö ó ó è ан, 100-гаар үржүүлнэ.

Том мæëúí ççé áóñ õí ðí ääí ëä. ° â-í èé (õæääàðòàé, õæääàðäçé) õí ðí ääí ë, äýí ýðèéí àð óëúí (õàñ çóä, çãð óñ, äæè òçèì ýð, àýí ää õàðõèèääáí çýðýä) õí ðí ääí ë, áóñàä ø àèòääáí ù (ì àèúí ðàðèóèàä, àð÷-èèää à ì àèèàääàòàé õí éáí ääí í ääðñáí) õí ðí ääëù äхамруулна.

Òì ì àèúí ççé áóñ õí ðí ääëúí îíú ýõí èé ì àèä ýçéýõ õóäü. Ççé áóñàðð õí ðí ääñííí том ì àèúí òí î ã îíú ýõí èé ì àèúí òí îíä ðàðüöуулан 100-гаар үржүүлж тооцно.

Ä¿ã ýëò

Хөдөө аж ахуйн салбарын хөгжлийн үзүүлэлтээр манай аймаг улсын хэмжээнд харьцангуй бага хувийг эзэлдэг ба энэ нь газар нутаг багатайн дээр уул уурхайд түшиглэсэн хотжилт түлхүү хөгжсөнтэй холбоотой.

Мал аж ахуй

2015 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд 765 малчин өрхийн 1364 малчин мал аж ахуй эрхэлж байна. Малчдын соёл ахуйн үзүүлэлтийн өсөлтөөс харахад аж амьдрал, ахуйн хэрэгцээ нилээд сайжирсан байна. Тухайлбал зарим өрх 2 төрлийн цахилгааны үүсгүүртэй, дийлэнх өрх нь телевизортой байгаа нь үүнийг нотолж байна.

2015 онд малчин өрхүүд 119.8 мянган òï ëã é мал тоолуулсан нь өмнөх ïí ù õï ï ñ 3.4 мянган толгойгоор áóð ó 2.8 õóâèàð багасчээ.

Тухайлбал: Малын төрлөөр авч үзвэл тэмээ 65.6 хувь буюу 40 толгойгоор, хонь 6.1 хувь буюу 3.1 мянган толгойгоор, ямаа 2.9 хувь буюу 1.3 мянган толгойгоор буурсан байна.

Тï ì ì àëùí ç¿é áóñ õï ðï ääï л өмнөх ïí оос 31.1 хувиар нэмэгдсэн ба нийт хорогдлын 34.7 õóâü í ü ямаа, 31.2 õóâü í ü хонь, 25.1 õóâü í ü ¿õýð, 8.9 õóâü í ü àäóó àäéí à.

55.4 ì ýí ääí õýýëòýã- ì àë õï ï ëï ääñï í í ü í èëò ì àëùí 46.3 õóâèéã ýçýëæ °í ð ðñ°í ïí ï ñ õýýëòýã-èéí õï ï 1.0 õóâь áóð ó 541 õï ëã éã ï ð өсчээ. Нийт малд хээлтэгчийн эзлэх хувийн жин 2014 оныхоос 1.8 пунктээр, 100 эхээс бойжуулсан төлийн тоо 17 толгойгоор өсчээ.

Малын үржлийн нормоор үнээнээс бусад малын төрөл дээр хээлтэгч, хээлтүүлэгчийн тохироо алдагдсан байна. (хүснэгт 11) Энэ байдал жилийн жилд гардаг үзэгдэл бөгөөд энэ нь мал үржлийн ажлыг бодлогоор зохицуулж хэрэгжүүлэх шаардлагатай байгааг харуулж байна.

Мал сүргийн 80.0 гаруй хувь нь бог мал, бог малын дийлэнхи нь õï í èí сүрэг, бод малын дийлэнхи нь үхэр сүрэг àà аймгийн ì àëùí á¿òòýä áí ã ì àëùí ýçýëõ õóâèéí ääí ° ñ° õ õáí äèàää жил бүр хадгалагдаж àäéí à.

Бэлчээрийн талбай хүрэлцэхгүйгээс хí í èí õï ëã éä ø èëæ¿ëñýí 100 ää õàäèäí áýë-ýýðèéí òàèàäèä íí ääï х малын тоо, óëñùí äóí ääèàñ 8.3 дахин их áäéна. Энэ нь малын өсөлт, тарга хүчинд сөрөг нөлөөлтэйгээс гадна. Ер нь манай аймагт бэлчээрийн мал аж ахуй хөгжих боломжгүй, бөгөөд энэ нь эрчимжсэн

байран маллагаатай фермерийн цөөн тооны аж ахуй байх нь зохистойг харуулна. Хонин толгойд шилжүүлсэн нэг малд ногдох тэжээл өмнөх оныхоос 6.7 кг-аар бага байна.

Газар тариалан

Газар тариалангийн салбарт 2015 онд аймгийн хэмжээнд 4.7 мянган га талбайд 20 аж ахуйн нэгж, 665 өрх тариалалт хийж иргэд 4014.5 га-гаас 4950.4 тн үр тариа, 255.9 тн 2513.6 өм, 261.0 тн 2745.1 өм, 112.9 өм хураасан үр тариа 2.3 цн-ээр, төмс 23.2 цн-ээр их байна.

Энэ жил цаг агаарын байдал гантай байснаар хураасан ургацын хэмжээ 34.0 хувиар багасчээ. Өөрөөр хэлбэл өмнөх оноос нэг га-аас хураан авсан төмс 0.7 дахин, үр тариа 0.4 дахин, хүнсний ногоо 0.6 дахин багасчээ.

Аймагт газар тариалангийн хэмжээ бага, тариалангийн талбай хүрэлцдэггүйгээс хөрш, зэргэлдээ аймгийн газар нутагт тариалалт хийдэг аж ахуйн нэгж, иргэд цөөнгүй байдаг. Жилд дунджаар 10-аад ААНБ, 40 гаруй өрх, иргэд гадны аймгийн нутаг дэвсгэрт газар тариалангийн үйлдвэрлэл эрхэлдэг нь үүнийг нотолно.

Нóààèãàá ù òàì ðàõ õóãàõàà:

2014 - 2015 î í

Зарим диаграмм зургийг өмнөх 5-н жилээр гаргав.

Ì ýäýýëëéí ýõ ¿¿ñâyð:

- 2014-2015 î í ù æëëéí ýõñèéí ì àë òí î ëëí ãíí ì àòáðèàè
- 2015 î í ù óëñúí ñòàòèñòèèéí ýì õýòãýë
- Ñòàòèñòèèéí ø èí æëëãý ñóààèãà òèéõ àðãà ç¿éí ç° âë° ì æ/Áèì àã ä¿ðãèéí ñòàòèñòèèéí õýëòñèéí àæëëòí óóàà çí ðèóèàâ/

Ñóààèãàà òèéñýí : Ажилтан Б.Золзаяа

2016-03-18